

हिमसंस्कृतवार्ता:

दैनिक ई-संस्कृतवार्तापत्रम्

himsanskritvartah
e-Sanskritnewspaper

नवा प्रेरणा नवोत्साहः

हिमाचलप्रदेशस्य संस्कृतशिक्षकाणां नूतनः प्रकल्पः

1

19.02.2024 सोमवासरः वि.सं. २०८० माघशुक्ल दशमी फाल्गुण ७ प्रविष्टांशः

Website- www.himsanskritam.com

Email-himsanskrit@gmail.com

■ पृष्ठ-4 ■ वर्ष-3 ■ अङ्क-118

शिमलायां नाबार्ड-
मेलापके जनेभ्यः
रोचन्ते पञ्चाबी-
उत्पादाः,

2

चिन्तपूर्णी-सदृशेषु
राज्यस्य शक्तिपीठेषु
भविष्यति सुगमदर्शनम्,

उत्तरकाण्डम् (तृतीयः
सर्गः) अगस्त्यद्वारा
राक्षसानाम्
उत्पत्तिविवरणम्
(द्वितीयः खण्डः)

प्रमुखाः वार्ताः

अद्यारभ्य विशाखापत्तने पञ्चाशत्
अधिकानां देशानाम् नौसेनायाः
मिलन इत्याख्यः अभ्यासः

पञ्चाशत् अधिकानां देशानाम् नौसेनायाः
मिलन इत्याख्यः अभ्यासः अद्यारभ्य
विशाखापत्तने समारम्भ्यते। अयं अभ्यासः
फेब्रुवरी मासस्य सप्तविंशतिः दिनाङ्कपर्यन्तं
प्रचलिष्यति। अस्य विषयः अस्ति दृढनौसेना-
सुरक्षितं नौकायानम् इति। अस्मिन् आयोजने
वायुरक्षा, पनडुब्बीरक्षा, भूयुद्धकौशलस्य
अभ्यासः भविष्यति। अस्मिन् अभ्यासे
भारतीयनौसेनायाः प्रायः विंशतिः
युद्धपोतानि, पञ्चाशत् विमानानि च भागं
गृह्णन्ति। मिलन- अभ्यासस्य उद्देश्यं
समुद्रीयव्यापारस्य सुरक्षा अपि अस्ति।

बैडमिंटन क्रीडा स्पर्धायां भारतीय
महिलादलेन एशिया
चैम्पियनशिप ट्रॉफी इति
विजित्य ऐतिह्यं विरचितम्

हिमसंस्कृतवार्ताः। मलेशियायाः शाह आलम
सेतिया सिटी कन्वेंशन सेंटर इत्यत्र क्रीडांगणे
संजाते बैडमिंटनक्रीडा स्पर्धायां भारतीय
महिलादलेन गतरविवासरे एशिया टीम
चैम्पियनशिप ट्रॉफी विजित्य ऐतिह्यं
विरचितमस्ति। अस्याः स्पर्धायाः अन्तिमे
द्वन्द्वे अनमोल खरबस्य टाइटल निर्णायके
असाधारणप्रदर्शनेन भारतेन थाईलैंडदलं
त्रीणि द्वे इत्यंकान्तरालेन पराजित्य स्वर्ण
पदकं विजितम्।

सुभाषितम्

यस्य नास्ति स्वयं प्रज्ञा,
शास्त्रं तस्य करोति
किं। लोचनाभ्याम विहीनस्य,
दर्पणः किं करिष्यति।।

भावार्थ- मनुष्ये मे स्वयं का विवेक, चेतना
एवं बोध नहीं है, उसके लिए शास्त्र क्या कर
सकता है। जैसे बिना आंखों के एक व्यक्ति,
अर्थात् अंधे मनुष्य के लिए दर्पण क्या कर
सकता है।

प्रतीकसाठ्ये मुम्बई

सूचना- हिमसंस्कृतवार्ताः दैनिकपत्रे
व्याकरणात्मक-अशुद्धिनां कृते
सम्बद्धाः पत्रकाराः लेखकाश्च
उत्तरदायिनः भविष्यन्ति

कार्यालयः
हिमसंस्कृतम् प्रकाशनम्
जसवां कोटला तहसीलपरिसरस्य सम्मुखे
कस्बा कोटला, जिला कांगड़ा हि.प्र.
पत्रव्यवहारसङ्केतः- १७७१११

सप्तचत्वारिंशदुत्तर
द्विसहस्रतमवर्षं यावत्
भारतस्य विकासान्वितिः
पञ्च त्रिंशत् ट्रिलियन
परिमितात्मकं भवेत्-
भारतस्य जी विंशतिःशेरपा

भारतस्य जी विंशतिः इत्याख्यस्य शेरपा
अमिताभकांतः प्रोक्तवान् यत्
सप्तचत्वारिंशदुत्तर द्विसहस्रतमवर्षं यावत्
भारतस्य विकासान्वितिः पञ्च त्रिंशत्
ट्रिलियन परिमितात्मकं भवेत्। मुम्बय्याः
टेक वीक इत्याख्यं उद्घाटनसत्रं संबोधयन्
सः प्रोक्तवान् यत् उद्यमिभिः कृत्रिम
बुद्धिमत्ता, स्वास्थ्य, शिक्षा इत्यादिषु क्षेत्रेषु
च अवधानं दातव्यम्। श्रीकांतः प्रोक्तवान्
यत् केवलं भारतं एतादृशः देशोयं वर्तते येन
द्वयाधिकार्बुदपरिमितानां जनानां
टीकाकरणं कृतमस्ति।

भारतबांग्लादेशयोः
मध्ये टका-रूपया मुद्रयोः
वाणिज्याभिवर्धनस्य
विशेषावश्यकता-
प्रधानमन्त्री शेखहसीना

बांग्लादेशस्य प्रधानमन्त्री शेखहसीना
बांग्लादेशीयया मुद्रया 'टका' इत्यनया सह
भारतीयमुद्रायां रूपया इत्यस्यां च
वाणिज्याभिवर्धनस्य आवश्यकतायां बलं
दत्तवती। जर्मनी देशे म्यूनिख-सुरक्षा-
सम्मेलनात् भिन्नतया शेखहसीनया
विदेशमन्त्रिणा जयशंकरेण सह मिलनं
कृतम्। उपलक्ष्येऽस्मिन् तया प्रोक्तं यत्
टका-रूप्यकयोः आदान-प्रदान-पुरस्सरं
उभयोर्देशयोर्मध्ये वाणिज्यिकगतिविधयस्तु
पूर्वस्मादेव समारम्भास्सन्ति परम् इतोऽपि
वरीवर्धनस्य आवश्यकता वर्तते।
विषयेऽस्मिन् वार्ताहरान् संसूचयन्
बांग्लादेशीयेन विदेशमन्त्रिणा डॉ. महमूदेन
प्रोक्तं यत् उभाभ्यां नेतृभ्यां स्वकीयायां
मुद्रायां व्यापारे सहमतिः प्रकटिता येन
डॉलरराश्यानां मुद्राणां निर्भरता न्यूना
भविष्यतीति।

भारतदेशः अग्रिमेषु पञ्चवर्षेषु 'विकसित-
भारतम्' लक्ष्यं प्रति गतिशीलः भविष्यति

हिमसंस्कृतवार्ताः, नवदेहली।

भारतीयजनतापाटीति दलस्य द्विदिनात्मकं
राष्ट्रियसम्मेलनं नवदिल्लीनगरस्य भारतमण्डपम्
इत्यत्र रविवासरे समाप्तम्। अधिवेशने भाजपा-
राष्ट्रस्य आशाः विपक्षस्य निराशा इति घोषमालक्ष्य
संकल्पः प्रस्तुतः। प्रधानमन्त्री नरेन्द्रमोदी उक्तवान् यत्
भारतदेशः गतपञ्चवर्षेषु कृतसङ्कल्पानां पूरणान्तरम्
अग्रिमेषु पञ्चवर्षेषु 'विकसित-भारत' इति लक्ष्यं प्रति
अग्रगामी भविष्यति। भाजपेतिदलस्य राष्ट्रियसम्मेलने
भाषमाणेन प्रधानमन्त्रिणा प्रोक्तं यत् एतदर्थं प्रथमः
न्यासः भविष्यति - भारतीयजनतापाटीति दलस्य
पुनरागमनमिति। द्विदिवसीयेऽस्मिन् सम्मेलने
समापनसत्रं सम्बोधयता श्रीमता नरेन्द्रमोदिना
नवदिल्ल्यां प्रोक्तं यत् भाजपादलीयनेतारः
कार्यकर्तारश्च एकीभूय, नूतनया शक्त्या सह
उत्साहपूर्वकञ्च अग्रिमाः शतदिवसाः लोकसभायै
समर्पयन्तु। यत्र ते सङ्कल्पिताः स्युः यत् समाजस्य
प्रत्येकम् अङ्गं यावत् प्राप्नुयुः, न कोऽपि अवशिष्टः
स्यादिति धिया तेषाम् अन्त्यस्थ-जनानाम् अपि
विश्वासः अर्जनीयमिति। प्रधानमन्त्री योजितवान् यत्,
सप्तत्यधिकत्रिशतम् इत्यस्यलक्ष्य-संकेतं समुल्लंघ्य
राष्ट्रियजनतान्त्रिकसंघ इत्युक्ते एनडीए इत्यनेन
चतुश्शत-क्षेत्राणां लक्ष्यं स्थापनीयमिति। अधिवेशने
दलस्य वरिष्ठनेता गृहमन्त्री च अमितशाहः अवदत्
यत् अस्मात् अधिवेशनात् अनन्तरं दलस्य नेतारः
कार्यकर्तारः च प्रधानमन्त्रिणः इमं सन्देशं प्रत्येकं
निर्वाचनक्षेत्रं यावत् प्रसारयिष्यन्ति येन निर्धारयिष्यते

यत् सप्तचत्वारिंशदुत्तर द्विसहस्रतमं वर्षं यावत् भारतं
कीदृशं भविष्यतीति।

श्रीशाहः विश्वासं प्रकटितवान् यत् आगामि
लोकसभानिर्वाचने मोदीशासनम् पुनः सत्तां
प्राप्स्यति, यतो हि जनाः भाजपेति दलपक्षे मतदानाय
तत्पराः सन्ति। सः अवदत् यत् लोकसभानिर्वाचनं
महाभारतवत् भविष्यति, यस्मिन् एकस्य समूहस्य
नेतृत्वं मोदीमहोदयः करिष्यति, अपरसमूहस्य नेतृत्वं
विपक्षत्वेन कांग्रेसदलं करिष्यति। श्रीशाहः अवदत्
यत् अस्मात् अधिवेशनात् अनन्तरं भाजपा
कार्यकर्तारः नेतारः च श्रीमोदी इत्यस्य विकसित
भारतस्य संकल्पं सिद्धं कर्तुं निर्वाचनक्षेत्रेषु
गमिष्यन्ति। सम्मेलनेऽस्मिन् साधैकादशसहस्रं यावत्
प्रतिभागिनः आराष्ट्रात् सम्प्राप्ताः आसन्। येषु
केन्द्रीयमन्त्रिणः, मुख्यमन्त्रिणः, दलपदाधिकारिणः,
राज्यमन्त्रिणः सांसदाः विधायकाश्च आसन्।

राहुलगान्धी चतुर्थवारं श्री काशी-
विश्वनाथस्य दर्शनं कृतवान्

काङ्ग्रेसनेता राहुलगान्धी चतुर्थवारं बाबाकाशीविश्वनाथस्य
दर्शनं कृतवान्। पूजां कृत्वा यदा सः मन्दिरात् बहिः आगतः
तदा तस्य कण्ठे रुद्राक्षमाला, ललाटे विभूतं च आसीत्।
शनिवासरे राहुलगान्धिनः सम्मर्दः चतुर्थक्रमद्वारात् श्री
काशीविश्वनाथधामं प्राप्तवान्। विश्वनाथ मन्दिरस्य
पूर्वमहन्तस्य राजेन्द्रतिवारेः सन्निधौ राजेश-
पाठकेन षोडशोपाचरपूजा कृता। गर्भगृहात् बहिः आगत्य
ललाटे चन्दनतिलकं, हस्तेषु रक्षासूत्रं च बद्धम् अभवत्।

भाजपा कार्यकर्तारः गोदौलिया
चतुर्मासं गंगाजलेन प्रक्षालितवन्तः

राहुलगान्धिनः न्याययात्रायाः अनन्तरं भाजपा कार्यकर्तृभिः
गोदौलिया चतुर्मासं गंगाजलेन क्षालयन् जयश्रीरामस्य
नाराघोषं कृतम् तै उक्तम् यत् ये सनातनं दूषयन्ति तेषाम्
आगमनेन गोदौलिया चतुर्मासं दूषितः जातः, तस्मिन् समये
तस्य नाराघोषः अपि जातः परन्तु पुलिसहस्तक्षेपानन्तरं सः
शान्तः अभवत्।

प्रधानमन्त्रिणा नरेन्द्रमोदिना
जैनाचार्यविद्यासागरवर्याणां
निधने प्रकटितः शोकः

प्रधानमन्त्रिणा नरेन्द्रमोदिना
जैनाचार्यविद्यासागरवर्याणां निधने शोकः
प्रकटितः। सामाजिकसंचारमाध्यमे प्रदत्ते
सन्देशे प्रधानमन्त्रिणा प्रोक्तं यत्
आचार्यविद्यासागरवर्याः लोकस्य
आध्यात्मिकोत्थानाय, निर्धनतायाः
उन्मूलनाय, स्वास्थ्यसंरक्षणाय, शिक्षायै च
कृत योगदानाय जनैः स्मरिष्यन्ते। गतवर्ष
आचार्येण सह जातसम्मेलनं स्मरन्
प्रधानमन्त्री उक्तवान् यत् छत्तीसगढस्य
डोंगरगढे चन्द्रगिरी-जैन-मन्दिरस्य यात्रा
अविस्मरणीया आसीत्। अवसरेऽस्मिन्
श्रीमोदी आचार्यवर्येण सह सम्मिल्य
आशीर्वादञ्च लब्धवानासीत्।
आचार्यविद्यासागरः दिगम्बरजैन
सम्प्रदायस्य आचार्यः आसीत्। सः
आत्मसंयमपुरस्सरं चिरकालं यावत्
गहरचिन्तनाय सुपरिचितः आसीत्। भवतु
नाम आचार्यवर्यस्य जन्म कर्णाटक-
राज्येऽभवत् परं तेन जीवनकालस्य
भागाधिक्यं बुन्देलखण्डक्षेत्रे एव व्यतीतम्।

HP Budget 2024 Analysis: निर्वाचनरूपेण दृश्यमाने आयव्ययके समाजस्य अन्तिमपङ्क्तिपर्यन्तं प्राप्तुं प्रयत्नः

मुख्यमंत्री सुखविन्दरसिंहसुक्खुः शनिवासरे वर्ष २०२४-२५ इत्यस्य कृते स्वस्य कार्यकालस्य द्वितीयं आयव्ययकं प्रस्तुतवान्। निर्वाचनरूपेण दृश्यमाने आयव्ययके मुख्यमन्त्रिणा समाजस्य अन्तिमपङ्क्तिपर्यन्तं प्राप्तुं प्रयत्नः कृतः।

करमुक्तं, सर्वेषां वर्गाणां कृते मैत्रीपूर्णं, काश्चन् नवीनाः योजनाः, कानिचन् आश्चर्यजनकानि विवरणानि अधुना प्रत्येकम् आयव्ययकस्य अयमेव सारः भवत्येव। हिमाचलस्य मुख्यमन्त्रिणः सुखविन्दरसिंहसुक्खुः द्वितीयम् आयव्ययकम् अपि तथैव अस्ति। तर्हि अत्र किं भिन्नम्? किं भिन्नं यत् निर्वाचनरूपेण दृश्यमाने अस्मिन् आयव्ययके एका दृष्टिः दूरदर्शिता वा दृश्यते। प्रत्येकं क्षेत्रे नूतनं विचारं प्रत्येकं वर्गस्य च समृद्धिः अस्ति, तेषां आत्मनिर्भरतां कर्तुं संकल्पः अस्ति, यस्य पृष्ठभूमितः आपदः व्रणानां पीडा अपि अस्ति। निर्धनानां, महिलानां, कृषकाणां, कर्मचारिणां च कृते किमपि ददाति इति एतत् आयव्ययकं राज्यस्य दुर्बल-आर्थिकस्थितिं दृष्ट्वा साहसिकम् आयव्ययकं वक्तुं शक्यते। परन्तु ऋणं गृहीत्वा केन्द्रीयसहायतां विना च समृद्धेः स्वप्नः, संकल्पः च कथं मूर्तरूपं प्राप्स्यति इति वास्तविकः प्रश्नः आह्वानं च तथैव वर्तते।

मुख्यामन्त्री सुखशिक्षा योजना, मुख्यामन्त्री सुख-आरोग्य योजना, दिव्याङ्गजनानाम् कृते शैक्षणिकसंस्थानां निर्माणं, ग्रामेषु पुस्तकालयानाम् उद्घाटनम् इत्यादयः योजनाः समाजस्य वंचितवर्गभ्यः अपि शिक्षायाः स्वास्थ्यस्य च मूलभूतसुविधाः प्रदातुं उपक्रमाः सन्ति। ग्रामाणां स्वरूपं वर्धयितुम् आयव्ययके प्रयासः अस्ति यतोहि एतेन एव अस्मिन् पर्वतीराज्ये समृद्धिः आनेतुं शक्यते। दुग्धस्य समर्थनमूल्यं घोषयितुं, मेषबकपालनप्रोत्साहनयोजना, ३६ सहस्रकृषकाणां प्राकृतिककृष्या सह सम्बद्धीकरणं च इत्यादयः योजनाः च अस्मिन् दिशि प्रभावी सिद्धं भवितुम् अर्हन्ति।

सपादैकवर्षपूर्वं यदा सुक्खुः मुख्यमन्त्री अभवत् तदा युवा धरातलीयनेतृत्वस्य च उपायः अपि नूतनः भविष्यति इति आशा उत्पन्ना आसीत्। कृषिः, ऊर्जा, पर्यटनम् इत्यादिषु क्षेत्रेषु कृत्रिमबुद्धिः इत्यादिषु नवीनप्रौद्योगिकीषु आधारितयोजनासु एषः दृष्टिकोणः प्रतिबिम्बितः भवति। पर्यटनविकासेन सह पर्यावरणसंरक्षणस्य अपि पालनं कृतम्। वाहनस्य स्क्रेपिंग-केन्द्राणि उद्घाट्य डीजल- बसयानानां स्थाने ई-बस-यानानि स्थापयितव्यानि इति समयस्य आवश्यकता अस्ति। सुक्खु-सर्वकारः केन्द्रात् आपदायाः कृते समुचितं साहाय्यं न प्राप्नुयात् इति चर्चा कुर्वन् आसीत् यद्यपि सर्वकारेण बहुकालपूर्वं आपदापीडितानां जनानां कृते ४५०० कोटिरुप्यकाणां संकुलं दातुं घोषितम् आसीत्, परन्तु अस्मिन् आयव्ययके तस्योल्लेखः अस्ति।

प्रधानमन्त्री नरेन्द्रमोदी इत्यस्य स्वावलम्बी भारतमिव अस्मिन् आयव्ययके सुक्खुः स्वावलम्बी हिमाचलस्य उद्घोषम् अददत्। आत्मनिर्भरतायाः संकल्पः अधिकोपयोगी भवति यदा साहाय्यस्य अपेक्षा न्यूना भवेत्। आत्मनिर्भरता समृद्ध्या एव सम्भवति अतः यथासम्भवम् अधिकानां वर्गाणां स्पर्शः किमपि दातुं च प्रयत्नः आयव्ययके दृश्यते तत्र प्रायः दशसहस्र- जीविकायाः अवसराः सन्ति, कर्मचारिभ्यः डीए इत्यनेन सह अवशिष्टधनस्य घोषणा। यदि पुलिसकर्मचारिणां आहारधनं वर्धितम् अस्ति तर्हि स्पष्टं भवति यत् येषु वस्तुषु कस्यापि सर्वकारेण बहु ध्यानं न दत्तं तेषां स्पर्शस्य प्रयासः कृतः अस्ति। परन्तु एतेषां सर्वेषां प्रलोभनात्मकानां घोषणानां कार्यान्वयनं किं भविष्यति? आर्थिकस्वावलम्बनम् समृद्धेः च उपायाः के भविष्यन्ति इति अत्यन्तं स्पष्टं नास्ति। यदा प्रायः ७० पैसारूप्यकाणि कर्मचारिणां वेतनं पेन्शनं च, ऋणस्य परिशोधनं च तेषां व्याजं स्वायत्तसंस्थानां परिपालनं च इत्यत्र व्ययते तदा एतासां घोषणानां प्रभावं कर्तुं बहुसुकरं न भविष्यति, परन्तु मुख्यमन्त्री विश्वसिति यत् यथा प्राकृतिकापदः सम्मुखीकरणं कृतं तथैव वयं साहसेन एतस्याः आर्थिकविपदः अपि सम्मुखीकरणं करिष्यामः।

अवश्यं आबकारीनीतिं सम्यक् कार्यान्वितुं वैट इत्यादिद्वारा च २२ प्रतिशताधिकम् आयं वर्धयितुं सर्वकारः वदति, परन्तु एतेन एव सहायता न भविष्यति। उन्नयनार्थं अधिकानि पदानि ग्रहीतव्यानि भविष्यन्ति। केन्द्रीयसाहाय्यस्य अपि आवश्यकता भविष्यति। अतः यदि मुख्यमन्त्री विपक्षं प्रति आह्वानं कुर्वन् अस्ति, ये आयव्ययके आरोपं कुर्वन्ति यत् बजटे प्रतिज्ञानाम् उल्लेखः न कृतः, घोषणां पूर्णं कर्तुं मार्गचित्रं नास्ति, मिथ्याप्रतिज्ञां च करोति ते अपि अग्रे आगत्य हिमाचलस्य देयकानि तस्य अधिकारान् च प्राप्तुं समर्थनं कुर्वन्तु, तर्हि एषः एव कालस्य आवश्यकता। अथ च यदि एतत् सम्भवति तर्हि एतेषु पर्वतेषु लिखितस्य राजनीतेः नूतनः अध्यायः भविष्यति।

शिमलावार्ता:- शिमलायां नाबार्ड-मेलापके जनेभ्यः रोचन्ते पञ्जाबी-उत्पादाः, पर्यटकाः चरखा-सौन्दर्येण प्रभाविताः

हिमसंस्कृतवार्ता- शिमला।

हिमाचलस्य राजधान्याः शिमलायाः ऐतिहासिके रिजस्थले आयोजिते नाबार्डमेलापके पंजाबीचरखा इत्यस्य सौन्दर्यं जनान् प्रभावयति। पञ्जाबप्रदेशस्य स्वसहायतासमूहाः अपि प्रदर्शनीस्थापनार्थं रिजस्थलं नाबार्डसमर्थमेलापकं प्राप्तवन्तः।

शिमलायां प्रथमवारं एषा प्रदर्शनी आयोजिता अस्ति। प्रदर्शनीयां चरखा, लैपटॉपस्टैण्ड, चतुरङ्ग-उत्पीठिका, आभूषणपेटिकायाः वस्तूनि स्थापितानि सन्ति। एतानि सर्वाणि वस्तूनि हस्तेन निर्मितानि सन्ति। अस्य समूहस्य कारणात् विधवाः जीविकां प्राप्नुवन्ति।

मेलापके दृश्यते राज्यानां संस्कृतिः

प्रदर्शनीयां ५० रुप्यकात् १५०० रुप्यकपर्यन्तं मूल्यस्य वस्तूनि स्थापितानि सन्ति। अनेन मेलापकेन राज्यानां संस्कृतिः उत्पादाः च दृश्यन्ते। अपि च मेलापके अस्माकं संस्कृतिं प्रदर्शयितुं प्रयत्नः क्रियते। अनेके यूनः सन्ति ये स्वसंस्कृतेः विषये न जानन्ति। पञ्जाबे एतादृशानि बहूनि वस्तूनि सन्ति ये बहुकालपूर्वं प्रयुक्तानि आसन्, परन्तु ये अधुना यूनः सन्ति। ते तस्य विषये बहु न जानन्ति।

शिमलानगरे प्रथमवारं प्रदर्शनीम् आयोजयितुम् अवसरः प्राप्तः

पञ्जाबतः प्रदर्शनीयाः आयोजनाय आगताः केवलकिशनः बलवीरकौर च शिमलानगरे प्रथमवारं प्रदर्शनीयाः आयोजनस्य अवसरं प्राप्तवन्तौ इति वदतः। संस्कृतिप्रदर्शनस्य कार्यम् अस्य मेलाद्वारा क्रियते। पञ्जाबप्रदेशे पूर्वं चरखा-प्रयोगः आसीत्, परन्तु अद्यतन-सन्ततिः तत् विस्मृतवती अस्ति। एतानि वस्तूनि निर्मातुं प्रायः १ सप्ताहः भवति। अशीतिसहस्रमूल्यानां वस्तूनि प्रदर्शनीयां आनीतानि सन्ति। एतानि सर्वाणि वस्तूनि हस्तेन निर्मितानि सन्ति। १० महिलाः एतत् सञ्चयन्ति। अत्र उत्पादानां विक्रयः सुष्ठु भवति।

हिमाचलस्य उत्पादाः अपि जनेभ्यः रोचन्ते

यद्यपि नाबार्डमेलायां देशस्य विभिन्नराज्यानां स्तम्भाः स्थापिताः, परन्तु नाबार्डमेलायां हिमाचलस्य स्वयंसहायतासमूहानाम् अन्यसंस्थानां च स्तम्भाः अपि स्थापिताः सन्ति। हिमाचलस्य उत्पादाः अपि जनेभ्यः अतीव रोचन्ते। अस्मिन् किन्नौर-कुल्लू-जनपदयोः हस्तशिल्प-उत्पादाः जनानाम् अभिरुचौ अभवन्। अत्र काङ्गड़ाचायस्य, काश्मीरस्य कहावा, चम्बा- औषधीनां च क्रयणं बहु भवति।

केन्द्रसर्वकारः हिमाचलस्य २२४०६ कोटिरुप्यकाणि प्रत्यर्पयति चेत् भाजपानेतृभिः सह दिल्ली गन्तुं सञ्चः-

हिमसंस्कृतवार्ता:- शिमला। मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुक्खुः अवदत् यत् यदि केन्द्रसर्वकारः हिमाचलस्य २२,४०६ कोटिरुप्यकाणि प्रत्यर्पयति तर्हि सः भाजपानेतृभिः सह दिल्ली गन्तुं सञ्चः अस्ति। मुख्यमन्त्री आयव्ययकस्य प्रस्तुत्यानन्तरं मीडियाभिः सह वार्तालापं कुर्वन् आसीत्। मुख्यमन्त्री उक्तवान् यत् हिमाचले प्राकृतिकविपदायाः कारणेन क्षतिं कृत्वा केन्द्रीयनियमानुसारं पुनर्वासार्थं १९०६ कोटिरुप्यकाणां व्यवस्थापनं कर्तव्यम् अस्ति। राज्यस्य ८००० कोटिरुप्यकाधिकं योगदानं एनपीएस-मध्ये लम्बितम् अस्ति। तथैव बीबीएमबी-मध्ये हिमाचलस्य ४५०० कोटिरुप्यकाणि अवशिष्टाणि सन्ति, परन्तु एतेषु कस्मिन् अपि प्रकरणे हिमाचलेन केन्द्रात् आश्रयं न प्राप्तम्। तदपि सर्वकारः कठिनपरिस्थितौ कर्मचारिभ्यः अवशिष्टांशं दातुम् गच्छति। गत-एकवर्षे अस्माभिः यत् अतिरिक्तं संसाधनं संगृहीतं तत् कर्मचारिणां कृते बजटे घोषितम् अस्ति। कर्मचारिभ्यः चतुः प्रतिशतं महार्घतावृत्तिः (डीए) दास्यते तदरु ५८० कोटिरुप्यकाणि च व्ययिष्यन्ते। राज्यसर्वकारेण महार्घतायाः अपि ध्यानं दातव्यं भविष्यति। राज्यचयन-आयोगस्य चयनप्रक्रिया अस्य मासस्य अन्ते यावत् आरभ्यते। ग्राम्य-अर्थव्यवस्थायां कोऽपि ध्यानं न दत्तवान्। ६९ प्रतिशतं जनाः कृषिक्षेत्रे आश्रिताः सन्ति। यदि हिमाचलं स्वावलम्बनं कर्तव्यं तर्हि सर्वेषां वर्गाणाम् उत्पादनं कर्तव्यं भविष्यति। यदि समाजस्य कस्यचित् वर्गस्य वचनं नास्ति तर्हि प्रगतिः न भवितुम् अर्हति। बजटे सर्वेषां वर्गाणाम् स्पर्शः कृतः अस्ति। विधिषु परिवर्तनं कृत्वा सुदृढ अर्थव्यवस्थायाः आधारं स्थापितवान्। हरितराज्यरूपेण विकासं कर्तुं प्रतिज्ञा स्वीकृता। आगामिषु दिनेषु तस्य परिणामः अपि प्रकाशितः भविष्यति। ग्रामीण अर्थव्यवस्थायां कृषिकार्यस्य महत्त्वं दत्तम् अस्ति। एमएसपी जलवायुः स्वच्छपर्यावरणानुसारं च कृषिप्रवर्धनं कर्तव्यं भविष्यति। ये यूरियायाः उपयोगं न करिष्यन्ति तेषां कृते गोधूमस्य एमएसपी ४० रुप्यकाणि, कुकुटस्य एमएसपी ३० रुप्यकाणि च निर्धारितम् अस्ति।

आयव्ययकस्य प्रस्तुत्यानन्तरं वाराणसी प्रस्थितः मुख्यमन्त्री

हिमाचलविधानसभायां आयव्ययकस्य प्रस्तुत्यानन्तरं मुख्यमन्त्री उद्भविमानेन उत्तरप्रदेशस्य वाराणसी गतः इति कथ्यते। काङ्ग्रेसनेता राहुलगान्धी इत्यस्य भारतन्याययात्रा उत्तरप्रदेशे प्रविष्टा अस्ति, ततः मुख्यमन्त्री वाराणसीनगरे यात्रायां सम्मिलितः भविष्यति। अस्मात् पूर्वमपि यात्रायाः आरम्भे मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुक्खुः राहुलगान्धिना सह यात्रायां सम्मिलितः अभवत्।

चिन्तपूर्णी-सदृशेषु राज्यस्य शक्तिपीठेषु भविष्यति सुगमदर्शनम्,

जलमग्रमन्दिराणां पुनर्स्थापनार्थं परियोजना सञ्जीक्रियते- डॉ. पंकज ललितः

माता श्रीवज्रेश्वरी

माता श्रीचिन्तपूर्णी

माता श्रीनयनादेवी

माता श्रीचामुंडादेवी

माता श्रीज्वालामुखी

अस्ति। इयं सुविधा वरिष्ठनागरिकाणां दिव्याङ्गानां च कृते चालिता। विगतषड्- सप्तमासेभ्यः एषा योजना अत्यन्तं सफला सिद्धा अस्ति।

मन्दिरस्य आयम् अपि वर्धितम् अस्ति। मन्दिरन्यासेन १ कोटि ६० लक्षरूप्यकाणां आयमपि प्राप्तम् अस्ति। चिन्तपूर्णीमन्दिरे लंगरप्रसादयोः ऑनलाइन-आरक्षणस्य सुविधा आरब्धा अस्ति। अन्येषु शक्तिपीठेषु अपि एताः सुविधाः आरब्धुं सर्वकारः सञ्जः अस्ति। राज्ये ३६ मन्दिराणि सन्ति, ये न्यासरूपेण सर्वकारस्य अधीनानि सन्ति। सम्प्रति एतेषु मन्दिरेषु २५ लक्षरूप्यकाधिकं बजटस्य या अपि योजना भवति तदर्थं भाषा संस्कृतिविभागेन अनुमोदनं कर्तव्यं भवति।

बिलासपुरे जलमग्रमन्दिराणां पुनर्स्थापनार्थं विस्तृतपरियोजना- प्रतिवेदनं सञ्जीक्रियते

भाषा संस्कृतिविभागस्य निदेशकः पंकजललितः अवदत् यत् गोविन्दसागरसरोवरे जलसमाधिग्रहणस्य बिलासपुरस्य पौराणिकमन्दिराणां विषये राज्यसर्वकारेण भारतसर्वकाराय प्रस्तावः प्रेषितः। अद्यापि तस्य अनुमोदनं न आगतम्। जलमग्रानां मन्दिराणां जीर्णोद्धारार्थं आईआरडीसी द्वारा एल-एण्ड-टी कम्पनीमाध्यमेन विस्तृतपरियोजना-प्रतिवेदनं सञ्जीक्रियते।

हिमसंस्कृतवार्ता- बिलासपुरम्। ऊनाजनपदस्य प्रसिद्धशक्तिपीठस्य माताचिन्तपूर्णीमन्दिरे यथा सुगमदर्शनस्य सुविधा वर्तते तथैव राज्यस्य शक्तिपीठेषु सुगमदर्शनस्य सुविधा भविष्यति। एतदर्थं कार्यं प्रचलति। गतदिवसे बिलासपुरं प्राप्तेन भाषासंस्कृतिविभागस्यनिदेशकेन पंकजललितेन एतत् प्रकटितम्। सः अवदत् यत् देशात् राज्यात् च आगच्छन्तानाम् भक्तानां सुविधायै चिन्तपूर्णीमन्दिरे सुलभदर्शनसुविधा आरब्धा

चलचित्रवार्ता:

जाह्वी कपूरः दक्षिण-नायकेन रामचरणेन सह दृश्यते, चलचित्रस्य चित्रोत्तलनं शीघ्रमेव भविष्यति

हिमसंस्कृतवार्ता:- जगदीश डाभी, मुम्बई।

बॉलीवुड- अभिनेत्री जाह्वी कपूरः दक्षिणस्य चलचित्रक्षेत्रे पदार्पणं कर्तुं गच्छति। जाह्वी दक्षिणनायक- जूनियर एनटीआर इत्यस्य 'देवरा' इति चलचित्रेण पदार्पणं कर्तुं गच्छति। अधुना एव चलचित्रस्य नूतनप्रदर्शनस्य तिथिः घोषिता जाता। पूर्वं एतत् चलचित्रम् अप्रैलमासे प्रदर्शितं भवितुम् अर्हति स्म। अधुना च अक्टूबरमासे एतत् चलचित्रं प्रदर्शितं भविष्यति। यदा जाह्वी दक्षिणचलचित्रक्षेत्रे 'देवरा' इति चलचित्रेण पदार्पणं कर्तुं गच्छति तदा दक्षिणं प्रति चलचित्रं प्राप्तवती। 'देवरा' इत्यस्मिन् Jr NTR इत्यनेन सह कार्यं कृत्वा अधुना जाह्वी दक्षिणस्य दक्षिण-नायकेन रामचरणेन सह कार्यं कर्तुं गच्छति। अधुना एव बुच्ची बाबू सना इत्यनेन निर्देशिते 'आरसी १६' इति चलचित्रे जाह्वी इत्यस्याः सहभागितायाः वार्ता आसीत्। अधुना च वार्ता आगच्छति यत् जाह्वी इत्यस्याः चलचित्रे अभिनयं कृतवती। जाह्वी इत्यस्याः चलचित्रस्य कृते अन्तिमरूपं प्राप्तम् अस्ति। अधुना जाह्वी रामचरणेन सह बुच्ची बाबू सना इत्यस्य चलचित्रे दर्शनं दास्यति। टाइम्स ऑफ इण्डिया इति पत्रिकायाः समाचारानुसारं "बुच्ची बाबू सना" इत्यस्य 'आरसी १६' इति पैन् इण्डिया चलचित्रम् अस्ति। अस्य चलच्चित्रस्य कृते निर्मातारः सम्पूर्णं भारते रोचमानां अभिनेत्रीम् अन्वेषयन्ति स्म। अधुना च तेषां अन्वेषणं जाह्वी इत्यत्र स्थगितम्। जाह्वी कपूरः अपि चलचित्रस्य पटकथां रोचते, चलचित्रस्य कृते आम् इति च अवदत् इति। अद्यापि चलच्चित्रस्य विषये बहुसूचना न आगता। परन्तु एतत् क्रीडानाटकचलचित्रं भविष्यति इति सूचनाः सन्ति। अस्मिन् चलचित्रे रामचरणस्य, जाह्वी-इत्यस्य च अतिरिक्तं शिवराजकुमारः अपि महत्त्वपूर्णा भूमिकायां दृश्यते। एकस्याः प्राप्तवार्तानुसारं मईमासात् आरभ्य चलचित्रस्य चित्रोत्तलनम् आरभ्य निर्मातृभिः योजना अस्ति।

राष्ट्रियशिक्षानीतिः 2020 इत्यमिन् शोधसंभावनाः' इति विषयं संलक्ष्य द्विदिवसीया राष्ट्रिया संगोष्ठी आयोज्यते

भागं गृह्णन्ति। विशेषतया यूजीसी उच्चशिक्षायां शोधक्षमता, शिक्षकशिक्षा आइकेएस संभागसमन्वयकः अनुराग कला, संस्कृतिशिल्पेषु शोधसंभावना, देशपाण्डे, सांदीपनी मूल्यांकनमूल्यांकनयोः वेदविद्याप्रतिष्ठानसचिवः प्रो. विरुपाक्ष शोधसंभावना, पञ्चकोश पञ्चपदीषु च जड्डीपाल, इन्दिरागांधी राष्ट्रीय मुक्त शोधसंभावना, विश्वविद्यालयस्य कुलपतिचराः प्रो० आनन्ददायकशिक्षायां शोधसंभावना, रविन्द्र कन्हरे प्रो० मदनमोहन झाः, प्रभावी शैक्षिकप्रशासनं प्रबन्धने नेपालतः प्रो० काशीनाथ न्यूपाने शोधसंभावना, महाभागाः एवञ्च नैके विद्वांसः शोधसंभावना, गुरुकुल तथाच उपस्थिताः भविष्यन्ति। इयं संगोष्ठी शोधसंभावना, एवं शिक्षणपद्धत्यां केन्द्रीय संस्कृत विश्वविद्यालयस्य शोधसंभावना, इत्यादिविषयेषु चिन्तनं भोपालपरिसरस्य निदेशकानां प्रो० शोधसंभावना इत्यादिविषयेषु चिन्तनं रमाकान्तपाण्डेयवर्याणां मार्गदर्शने एवं करिष्यन्ति, स्वशोधपत्रं च प्रस्तोष्यन्ति च शोधप्रकोष्ठस्य समन्वयकानां। उक्ता सूचना संगोष्ठ्याः संयोजिकया शिक्षाशास्त्रविभागाध्यक्ष प्रो० डॉ. रजनी वीजी महोदयया, सचिवेन शोधानिर्देशने डॉ. गोविन्द सरकारमहोदयेन च आयोजिता भविष्यति। यत्र बहवः निःसारिता वर्तते। शोधार्थिनः विषयविशेषज्ञाश्च-

हिमसंस्कृतवार्ता:- जगदीश डाभी। केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयस्य भोपालपरिसरस्य शोधप्रकोष्ठेन १९ तः २० फेब्रुवरी २०२४ पर्यन्तं राष्ट्रियशिक्षानीतिः २०२० इत्यस्मिन् शोधसंभावनाः इति विषये द्विदिनात्मिका राष्ट्रिया शोधसंगोष्ठी आयोज्यते। यस्मिन् देशस्य प्रख्याताः शिक्षाविदः प्राध्यापकाः शोधकर्तारश्च

नवसत्रस्य आचार्यसभा विद्यामन्दिरजानकीनगरे सम्पन्ना

कालाबद्धस्य त्रिविद्यालयः सर्वशिक्षकाणां सामूहिकसभा याः आयोजनं रितेशशर्मासरस्वतीविद्यामन्दिर-इण्टर-कॉलेज-जानकीनगरे अभवत्।

सभायाः अस्याः उद्घाटनं उत्तराखण्डप्रांतस्य विद्याभारत्याः संभागीयनिरीक्षकः नथिलालबंगवालः, प्रधानाचार्यः कुंजबिहारीभट्टः, प्रधानाचार्यः मनोज-कुकरेती एवं च प्रदीपनौटियालः मातृसरस्वत्याः समक्षे दीपं प्रज्ज्वाल्य पुष्पार्पणेन शुभारम्भं कृतवन्तः। तदनन्तरं नथिलालबंगवालः सर्वाध्यापकैः सह विषयपरीक्षापरिणामविषये चर्चा कृतवान्। सः राष्ट्रियशिक्षानीतिः २०२३ इत्यस्य आधारेण नूतनसत्रे शिक्षकेभ्यः अध्यापनार्थं निर्देशान् दत्तवान्। परिषदीयपरीक्षायाः पूर्वछात्रान् सहकार्यं कर्तुं समुचितं मार्गदर्शनं च कर्तुं प्रेरितवान् तथा च विद्यालये छात्राणां संख्यां वर्धयितुं प्रयत्नाः कर्तुं मार्गदर्शिकाः अपि दत्ताः। शिक्षकाः विभागनिरीक्षकं विषयस्य अवगमनाय, उत्तमपरिणामस्य च आश्वासनं दत्तवन्तः। अस्मिन् अवसरे सर्वे शिक्षकाः प्रधानाध्यापकाः इत्यादयः उपस्थिताः आसन्।

वार्ताहरः-कुलदीपमैन्दोला। कोटद्वारं विद्याभारती-अखिल-भारतीय-शैक्षणिक-संस्थानस्य तत्वावधाने कोटद्वारनगरे, विद्यामन्दिर-जानकीनगरस्य, विद्यामन्दिर-उमरावनगरस्य, विद्यामन्दिर-

भारतेन 434 धावनांकैः विजिता तृतीया टेस्ट क्रिकेट प्रतिस्पर्धा रविन्द्र जडेजा प्रतिस्पर्धायाः सर्वश्रेष्ठः क्रीडकः

हिमसंस्कृतवार्ता:- डॉ. अमित शर्मा। भारत- इंग्लैंडदेशयोः मध्ये जायमानायाः टेस्ट- क्रिकेट- श्रृंखलायाः तृतीयाप्रतिस्पर्धाः भारतेन 434 धावनांकानां विशालेन अंतरेण विजित्य श्रृंखलायां 2-1 अग्रता प्राप्ता। गुजरातराज्य राजकोटस्थे क्रीडांगणे जाता इयं स्पर्धाः भारतेन चतुर्थे दिने एव समाप्तार्दसं विजित्य भारतीयदलेन प्रथमपाल्यां 445 धावनांकाः कृताः। तत्र रोहित शर्मा 131, रविन्द्र जडेजा 112, सरफराज खानश्च 62 धावनांकान् अर्जितवान्। इंग्लैंडपक्षतः मार्क वुडः सर्वाधिकं 4 स्तोभान् अर्जितवान्। इंग्लैंडदलेन प्रथमपाल्यां 319 धावनांकाः एव कृताः। तत्र बेन डकेटः 153, मोहम्मद सिराजश्च सर्वाधिकं 4 स्तोभान् अर्जितवान्। प्रथमपाल्यां भारतेन 126 धावनांकानां अग्रता प्राप्ता। द्वितीयपाल्यां भारतेन यशस्वी जायसवालस्य अविजितं 214*, शुभमन गिलस्य 91, सरफराज खानस्य च अविजितं 68* धावनांकानां साहाय्येन 430 धावनांकाः अर्जिताः। इंग्लैंडदलाय च विजेतुं 556 धावनांकानां लक्ष्यं प्रदत्तम्।

॥ श्रीरामायणकथा ॥

उत्तरकाण्डम् (तृतीयः सर्गः) अगस्त्यद्वारा राक्षसानाम् उत्पत्तिविवरणम् (द्वितीयः खण्डः)

हिमसंस्कृतवार्ता, प्रदीपः
pradipnath997@gmail.com

धार्मिकं सुकेशं वरलब्धं च दृष्ट्वा विश्वावसुसमप्रभः ग्रामणीः नाम गन्धर्वः स्वीयां देववती नाम द्वितीयां श्रीरिवात्मजां त्रिषु लोकेषु विख्यातां रूपयौवनशालिनीं पुत्रीं सुकेशाय अददात्। धनं प्राप्य निर्धना यथा सा देववती वरदानकृतैश्वर्यं प्रियं पतिं प्राप्य अत्यन्तं तुष्टा अभवत्। सोऽपि रजनीचरः सुकेशः तया सह संयुक्तः अत्यन्तं राजते स्म। हे राघव! सः सुकेशः देववत्यां त्रीन् पुत्रान् अजनयत्, ते पुत्राः क्रमेण माल्यवान् सुमाली मालिश्चा सुकेशस्य ते त्रेताग्रिसमतेजसः त्रयः पुत्राः तत्र अवर्धन्त। तपोबलात् पितुः वरप्राप्तिम् ऐश्वर्यं च ज्ञात्वा तेऽपि कृतनिश्चयाः भ्रातरः तपस्तप्तुं मेरुं गताः।

हे नृपसत्तम! राक्षसाः घोरान् नियमान् प्रगृह्य सर्वभूतभयावहं घोरं तपः आचरितुम् आरभन्त। ते दुर्लभैः तपोभिः सदेवासुरमानवान् त्रीन् लोकान् सन्तापयन्ति स्म। ततः चतुर्वक्त्रः विभुः सुकेशपुत्रान्

आहूय अहं वरदः अस्मि इत्यब्रवीत्। सेन्द्रदेवगणैर्वृतं तं ब्रह्मदेवं वरदं ज्ञात्वा वेपरमाणाः इव द्रुमाः प्राञ्जलयः ते राक्षसाः अब्रुवन् हे देव! यदि त्वम् अस्माकं तपस्यायां तुष्टः सन् वरं दातुम् इच्छसि तर्हि वयम् अजेयाः शत्रुहन्तारः तथैव चिरजीविनः भवेम इत्येवं वरं यच्छ। ततः विभुः सुकेशपुत्रान् एवं भविष्यति इत्युक्त्वा ब्रह्मलोकम् अगच्छत्। हे राम! ते निशाचराः सर्वे तदा वरं लब्ध्वा वरदानसुनिर्भयाः सुरासुरान् प्रबाधन्ते स्म। ततः तैः बाध्यमानाः सर्षिसङ्घाः सचारणाः देवाः असहायाः अभवन्।

हे राघव! ततः संहृष्टाः ते राक्षसाः समेत्य शिल्पिनां वरं विश्वकर्माणम् अब्रुवन् हे महामते! त्वमेव देवानां गृहकर्ता! अस्माकं कृतेऽपि तावत् गृहं कुरु। हिमवन्तं मेरुमन्दरं वा उपाश्रित्य महेश्वरगृहं यथा अस्मभ्यं गृहं क्रियताम्। ततः विश्वकर्मा तेषां राक्षसानां निवासम् अब्रवीत्- दक्षिणसमुद्रस्य तीरे त्रिकूटो नाम पर्वतः अस्ति। तत्रैव सुवेलो नाम द्वितीयः पर्वतः चास्ति। तस्मिन् त्रिकूटशिखरे देवराजस्य आज्ञया मया लङ्का इति नगरी निर्मिता। अमरावती समासाद्य सेन्द्राः देवाः यथा हे राक्षसपुङ्गवाः! यूयं तस्यां नगर्यां वसत। विश्वकर्मवचः श्रुत्वा अनुचराणां सहस्रैः सह हृष्टाः ते राक्षसोत्तमाः तां पुरीं न्यवसन्। हे राघव! तस्मिन्नेव काले नर्मदा नाम काचिद् गन्धर्वी आसीत्। तस्याः कन्यात्रयम् आसीत्। सा गन्धर्वी तेषां राक्षसानां कृते ज्येष्ठक्रमेण तस्याः पूर्णचन्द्रनिभाननाः कन्याः अददात्। ततः ते त्रयः सुकेशपुत्राः कृतदाराः अभवन्। हे राम! ततः माल्यवतः भार्या सुन्दरी नाम अतीव सुन्दरी आसीत्।

सः माल्यवान् तस्यां यानि अपत्यानि अजनयत् तेषां नामानि क्रमशः वज्रमुष्टिः, विरूपाक्षः, दुर्मुखः, सुप्तघ्नः, यज्ञकोपः, मत्तः, उन्मत्तः च। अपि च अनला नाम एका सुन्दरी कन्या अपि अभवत्। केतुमती नाम पूर्णचन्द्रनिभानना सुमालिनः भार्या आसीत्। सा तस्य प्राणेभ्यः अपि गरीयसी आसीत्। सः सुमाली तस्यां केतुमत्यां यानि अपत्यानि अजनयत् तेषां नामानि क्रमशः प्रहस्तः, विकटः, अकम्पनः, कालिकामुखः, धूम्राक्षः, दण्डः, सुपार्श्वः, संह्रादिः, प्रघसः, भासकर्णश्चा अपि च तस्य पुत्रीणां नामानि क्रमशः राका, पुष्पोत्कटा, कैकसी, शुचिस्मिता, कुन्तीनसी च। वसुधा नाम रूपशालिनी गन्धर्वी मालेः भार्या आसीत्। हे राम! सः तस्यां यानि अपत्यानि अजनयत् तेषां नामानि क्रमशः अनलः, निलः, हरः, सम्पातिः च। ते सर्वे विभीषणस्य अमात्याः आसन्। ततः ते त्रयः राक्षसपुङ्गवाः बहुवीर्यदर्पिताः निशाचरैः पुत्रशतैः संवृताः सन्तः सेन्द्रान् देवान् ऋषिनागयक्षान् अबाधन्त। ते राक्षसाः वरदानात् भृशं गर्विताः वायुवद् जगद् भ्रमन्तः रणेषु मृत्युप्रतिमानतेजसः सर्वदा ऋषीन् पीडयन्ति स्म।

गुरिल्लायुद्धस्य आविष्कारकः छत्रपतिशिवाजी

कथ्यते भारते प्रथमवारं छत्रपतिशिवाजी गुरिल्लायुद्धस्य आरम्भं कृतवान् इति कथ्यते। तस्य युद्धनीत्या प्रेरितः वियतनाम् अमेरिकादेशात् जङ्गलं जित्वा। अयं युद्धः 'शिवसूत्रे' उल्लिखितः अस्ति। गुरिल्लायुद्धं गुरिल्लायुद्धस्य एकः प्रकारः अस्ति। इंग्लैडदेशस्य इतिहासे गुरिल्ला-युद्धस्य वर्णनं कृतम् अस्ति। 'करैक्टर'- दक्षिणवेल्सदेशस्य एकस्मात् दुर्गात् गुरिल्लायुद्धे रोमनसेनायाः उत्पीडनं कृतवान्। भारते सर्वप्रथमं महाराणाप्रतापेन अकबरविरुद्धं गुरिल्लायुद्धस्य प्रयोगः कृतः। पश्चात् तेभ्यः प्रेरितः छत्रपतिशिवाजीमहाराजः मलेच्छोविरुद्धं कार्यवाहीम् अकरोत्। मराठाजनानाम् एतानि गुरिल्लायुद्धानि शक्तिशालिनः मुगलसेनायाः विश्वासं नष्टवन्तः। गुरिल्लानां मुख्यं कार्यं शत्रुसेनायाः पृष्ठतः प्राप्तं सामग्री नाशयितुं भवति। परमाणुशस्त्रविकासं दृष्ट्वा सामरिकनीतिः परिवर्तते। सेनाः लघुदलेषु विभक्ताः भविष्यन्ति। आपूर्तिस्रोतानां, युद्धाधाराणां, उद्योगानां, अन्येषां सामरिकव्यवस्थानां च विकेन्द्रीकरणं आवश्यकं भविष्यति। फलतः यदि परमाणुशक्तिः प्रयुक्ता भवति तर्हि गुरिल्ला-लक्ष्याणि लघुतराणि, अधिकं सुरक्षितानि च भविष्यन्ति। परिणामः भविष्यति यत् आक्रमणक्षेत्रं बृहत्तरं अधिकं प्रभावी च भविष्यति। नियमितसेना अपि लघु-एककेषु युद्धं करिष्यति। एतेषु परिस्थितिषु केवलं गुरिल्लायुद्धमेव विशेषतया सफलं भवितुम् अर्हति। यदि युद्धे परमाणुशस्त्राणां प्रयोगः क्रियते तर्हि केवलं गुरिल्लायुद्धस्य महत्त्वं भविष्यति अन्ये पद्धतयः साधारणप्रयोगे एव तिष्ठन्ति इति वक्तुं अन्यायः न स्यात्।

हिमसंस्कृतवार्ता: 📧 Gauravsharma88944@gmail.com

सोलने संस्कृत-अध्यापकानां पञ्चदिवसीया प्रशिक्षणकार्यशाला १७ दिनांके सोत्साहेन समाप्ता

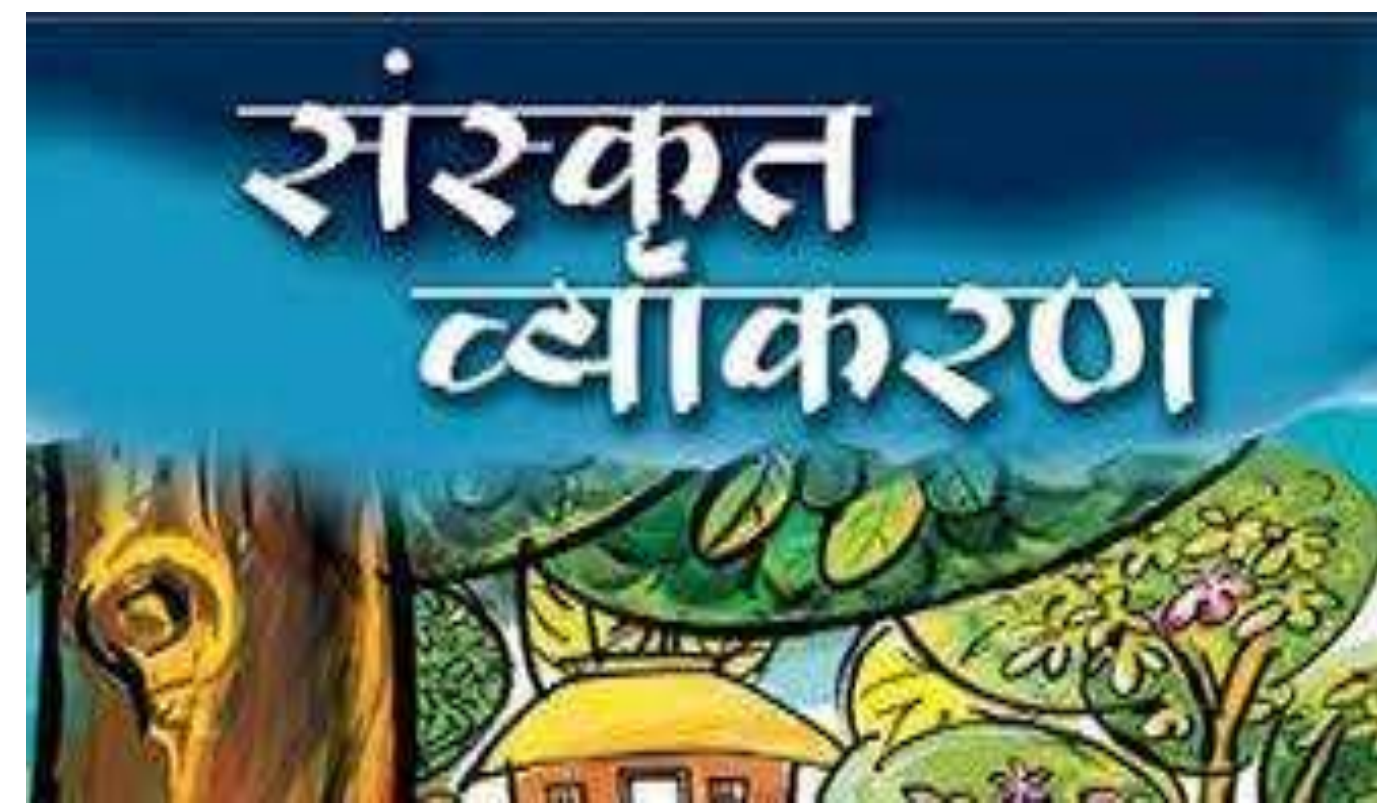
हिमसंस्कृतवार्ता: | सोलने संस्कृत-अध्यापकानां पञ्चदिवसीया प्रशिक्षणकार्यशाला १३ फरवरीतः १७ फरवरीपर्यन्तम् आयोजिता। कार्यशालायां ३५ अध्यापकानां प्रशिक्षणम् जातम्। अत्र ललितशर्मा देवर्षि अगस्त्यः कमलकान्तः राकेशकुमारः योगेशः च स्रोतव्यक्तिरूपेण पञ्चदिवसेषु विविधविषयान् स्वीकृतवन्तः। उपनिदेशकः उच्चतरशिक्षा सोलनं डॉ जगदीशचन्द्रनेगीवर्यः संस्कृतमाध्यमेन संस्कृतशिक्षणस्य नियमः शतप्रतिशतम् अस्माभिः पालनीयः इत्यवदन्। जिलाशिक्षकप्रशिक्षणप्रमुखश्च समेषां स्रोतव्यक्तीनां प्रशिक्षणां च संस्कृतमाध्यमेन कार्यशालासंचालनाय सजीवतया भागग्रहणाय च प्रशंसां अकरोत्।

व्याकरणाध्ययनस्य प्रयोजनानि-२

'प्रयोजनमनुद्दिश्य मन्दोऽपि न प्रवर्तते' इति न्यायेन साधुशब्दनिरूपणरूपस्य व्याकरणशास्त्रस्य अध्ययनस्य प्रयोजनानि वक्तव्यानीति क्रमप्राप्तमेव। तत्र वैदिकलौकिकशब्दानां ज्ञापनम् इति साधारणं साक्षात् प्रयोजनं पूर्वमेवोक्तम्। अधुना विशिष्टानि पञ्च प्रयोजनानि उच्यन्ते भाष्यकारेण- 'रक्षोहागमलध्वसन्देहाः प्रयोजनम्' इति। एतेषां भाष्यकारेण दत्तं स्पष्टीकरणम् एवमस्ति-

१) **रक्षा-** वेदानां रक्षणम् इति व्याकरणाध्ययनस्य प्रथमं प्रयोजनम्। 'लोपागमवर्णविकारज्ञो हि सम्यक् वेदान् परिपालयिष्यति' इति भाष्यकारः। उदाहरणार्थं दुह् धातोः लङ्लकारस्य प्रथमपुरुषैकवचनम् अदुहत् इति। तथापि वेदे 'लोपस्त आत्मनेपदेषु' इत्यनेन तकारस्य लोपः, 'बहुलं छन्दसि' इति सूत्रेण रुट् (रु) आगमश्च भूत्वा अदह इति रूपं भवति। सञ्जहार शब्दे हकारस्थाने भकारस्य आदेशेन सञ्जभार इति रूपं श्रूयते। निग्राह, उद्गाह इत्यनयोः निग्राभ उद्गाभ इति श्रुतिः। एवमेव लौकिकवैदिकशब्दययोः मध्ये लोपागमवर्णविकारैः अन्तरं दृश्यते। एतस्य ज्ञानं ववयाकरणाध्ययनात् ऋते न शक्यम्।

२) **ऊहः-** यज्ञकार्ये प्रकृतियागस्य इति कर्तव्यतायां मन्त्रेषु यानि देवतादिवाचकानि पदानि तेषां विकृतियागस्य देवतादिबोधनार्थं विपरिणामः ऊहः इति कथ्यते। सर्वैः लिङ्गैः सर्वाभिः विभक्तिभिश्च वेदे मन्त्राः न निगदिताः। अतः यज्ञगतेन पुरुषेण ते मन्त्राः कार्यानुसारं यथायथं विपरिणमितव्याः। एतदर्थं केवलं वैयाकरणस्यैव सामर्थ्यं भवति अवैयाकरणः तान् यथायथं विपरिणमितुं न शक्नोति। इत्यतः अध्ययं व्याकरणम्। उदाहरणार्थं प्रकृतियागे 'अग्रये त्वा जुष्टं निर्वपामि' इत्येषः मन्त्रः। पुनश्च 'सौरं चरुं निर्वपेत् ब्रह्मवर्चसकामः' इति एनं वचनम् अनुसृत्य विकृतिरूपे सौरचरुयागे अग्रिशब्दस्य चतुर्थीविभक्तिः सूर्यशब्दात् अपि प्रयुज्य 'सूर्याय त्वा जुष्टं निर्वपामि' इति मन्त्रः पठ्यते। एषः विभक्तिविपरिणामः न अवैयाकरणस्य सामर्थ्ये तिष्ठति।

३) **आगमः-** आगमः नाम वेदः। 'ब्राह्मणेन निष्कारणो धर्मः षडङ्गो वेदोऽध्येयः ज्ञेयश्चा' इति भाष्यवचनम्। ब्राह्मणेन लाभालाभौ अविगणय्य शिक्षा, कल्पः, व्याकरणं, निरुक्तं, छन्दः, ज्योतिषम् इत्येतैः वेदाङ्गैः सह वेदाध्ययनं कर्तव्यम्। षट्सु वेदाङ्गेषु व्याकरणं प्रधानम् अङ्गम्। 'प्रधाने हि कृती यत्नः फलवान् भवति' अतः व्याकरणम् अध्येयम्।

४) **लघुता-** 'अनन्तपारं शब्दशास्त्रम्' इति उच्यते। महतः शब्दराशेः अधिगमनाय व्याकरणात् ऋते किमपि लघुसाधनं नास्ति। व्याकरणेन अल्पश्रमेणैव शब्देषु अधिकारः भवति अतः व्याकरणस्य अध्ययनम् अनिवार्यम्।

५) **असन्देहः-** यज्ञे मन्त्रपठने कुत्रचित् शब्दानां स्वरूपविषये अर्थविषये वा सन्देहः भवति। यथा 'स्थूलपृषती' इत्येषः शब्दः बहुधा सन्दिह्यते। यदि पूर्वप्रकृतिस्वरम् एतं पठामः तर्हि बहुव्रीहिः भवति- स्थूलानि पृषन्ति यस्यां सा इति। यदि अन्तोदात्तं पठामः तर्हि तत्पुरुषः- स्थूला चासौ पृषती च। एतस्य स्वरादिनिर्णये यथा वैयाकरणः प्रभवेत् न तथा अवैयाकरणः।

श्री अभिजित् तोडकरः

सुभाषितशिक्षणप्रमुखः संस्कृतभारती, पश्चिममहाराष्ट्रप्रान्तः।